

CPDinfo

BILTEN CENTRA ZA PRAVA DETETA

APRIL – JUN 2020.

Centar za prava deteta

SADRŽAJ

PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI U 2020. GODINI	1
1. OPŠTI OKVIR	1
2. OPŠTE MERE PRIMENE	2
3. DEFINICIJA DETETA	6
4. OPŠTI PRINCIPI	7
5. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE	9
6. NASILJE NAD DECOM	10
7. PORODIČNA SREDINA I ALTERNATIVNA BRIGA	12
8. OBRAZOVANJE, SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI	13
9. POSEBNE MERE ZAŠTITE	14
 AKTUELNO U CENTRU ZA PRAVA DETETA	 15
1. TEKUĆI PROJEKTI	15
2. RAZNO	16
3. AKTIVNOSTI KLUBA DX U OKVIRU PROJEKTA „PRAVA DETETA U POLITIKAMA I PRAKSI“	16

PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI U 2020. GODINI

1. OPŠTI OKVIR

Kriza izazvana pandemijom KOVID-19, dodatno je narušila položaj dece u Srbiji, što se posebno odražava na decu iz najosetljivijih grupa - decu sa smetnjama u razvoju, decu migrante, romsku decu, decu koja žive i rade na ulici, decu sa HIV-om/AIDS-om, decu pripadnicima LGBTI populacije, decu iz jednoroditeljskih porodica i porodica bez prihoda ili sa niskim primanjima i dr. Bez sistematskih rešenja, strateškog pristupa, većih i odgovarajućih izdvajanja za zaštitu i ostvarenje prava deteta, država je bila nespremna da odgovori na potrebe najugroženijih grupa dece. Najavljivani ključni zakoni, kao što su Zakon o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta, Zakon o izmenama i dopunama Porodičnog zakona, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, i dalje nisu usvojeni. Isto važi i za najavljivani Nacionalni plan akcije za decu, koji je istekao 2015. godine, na kome još uvek nije ni počelo da se radi. Jedini pomak predstavlja usvajanje dugo očekivane Strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja od 2020. do 2023. godine sa pripadajućim Akcionim planom za 2020. i 2021. godinu, s tim što još uvek nije formirana Radna grupa za sprovođenje i praćenje Strategije, tako da je nepoznato kada će otpočeti njena primena.

Imajući u vidu sve okolnosti povodom aktuelne pandemije, kao i potrebu da se na stručan i objektivan način analiziraju mere i izvuku pouke iz vanrednog stanja u kome se nalazi naša zemlja, Radna grupa NKEU pozvala je članice da u skladu sa svojim kapacitetima, doprinesu izradi monitoring izveštaja Nacionalnog konventa o EU. Za izradu navedenog izveštaja, Centar za prava deteta je zajedno sa MODS-om uputio prilog o stanju prava deteta tokom vanrednog stanja.

I dalje su prisutni posebni izazovi kada je reč o sudskoj zaštiti ljudskih prava uopšte i praktičnoj primeni ratifikovanih međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava u nacionalnom pravosudnom sistemu. Deca u Srbiji i dalje nemaju efikasan i stvaran pristup pravdi niti im je obezbeđena odgovarajuća pravna pomoć u različitim postupcima. Potrebno je istaći da posebnu zabrinutost još uvek izaziva nepostojanje zaštite i podrške deci žrtvama i svedocima krivičnih dela, kao i zastoj u procesu deinstitucionalizacije.

Država i dalje nije preduzela korake u pravcu ratifikacije Trećeg opcionog protokola o komunikacijskim procedurama uz Konvenciju o pravima deteta UN.

2. OPŠTE MERE PRIMENE

A) NORMATIVNI OKVIR

• ZAKON O BESPLATNOJ PRAVNOJ POMOĆI

Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći usvojen je na sednici Narodne skupštine Republike Srbije, 9. novembra 2018. godine, a u primeni je od 1. oktobra 2019. godine. Krajem marta 2020. godine, objavljen je izveštaj Ministarstva pravde o sprovođenju Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći za period od početka sprovođenja Zakona do marta 2020. godine. Broj podnetih zahteva za besplatnu pravnu pomoć u periodu izveštavanja bio je 2 079, s tim što je broj odobrenih zahteva bio 1902. Besplatna pravna pomoć najčešće je zahtevana za razvod braka, davanje izdržavanja, poveravanje dece, a u krivičnom postupku najčešće se radilo o zahtevima za pomoć žrtvama nasilja u porodici.

Na internet prezentaciji Ministarstva pravde objavljen je Registar pružalaca besplatne pravne pomoći i besplatne pravne podrške. Više od 300 pravnik u lokalnim samoupravama je završilo obuku i dobilo dozvole od nadležnog ministarstva. U izveštaju o sprovođenju Zakona, najavljeno je da će se organizovati još jedan krug obuka u narednom periodu. Pravo na besplatnu pravnu pomoć imaju državljani Republike Srbije, lica bez državljanstva, strani državljani sa stalnim nastanjenjem u RS i druga lica, u skladu sa drugim zakonom ili potvrđenim međunarodnim ugovorom, ako ispunjavaju uslove da budu korisnici prava na novčanu socijalnu pomoć ili su korisnici prava na dečji dodatak, kao i članovi njihove porodice, odnosno zajedničkog domaćinstva. Isto pravo mogu da ostvare i ukoliko ne ispunjavaju uslove da budu korisnici prava na

novčanu socijalnu pomoć ili na dečji dodatak, ali bi zbog plaćanja pravne pomoći iz sopstvenih prihoda, ispunili uslove da postanu korisnici prava na novčanu socijalnu pomoć ili na dečji dodatak.

Pravo na besplatnog advokata imaju deca koja su zaštićena uslugom smeštaja u sistemu socijalne zaštite, kao i deca i mladi kojima je usluga socijalnog smeštaja prestala do navršene 26. godine života, osobe kojima je izrečena mera obaveznog psihijatrijskog lečenja, žrtve porodičnog nasilja, torture, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja, kažnjavanja ili trgovine ljudima.

• NACRT ZAKONA O PRAVIMA DETETA I ZAŠTITNIKU PRAVA DETETA

Planom rada Vlade Republike Srbije za 2020. godinu nije predviđeno da se među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini nađe i Predlog zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta, kao što su to predviđali planovi za 2018. i 2019. godinu.

Nakon javne rasprave o Predlogu zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta koju je sprovelo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MRZBSP) u periodu od 5. do 26. juna 2019. godine, ostalo je samo obećanje da će on biti usvojen do kraja 2019. godine. Ujedno je najavljeno da će pojedini delovi zakona imati odloženu primenu, kao što je to slučaj sa ustanovljavanjem institucije Zaštitnika prava deteta i dr. Međutim, imajući u

vidu aktuelni Plan rada Vlade RS, možemo zaključiti da i u ovoj godini ostajemo bez krovnog zakona u oblasti prava deteta.

Osnovni ciljevi ovog zakona su sledeći: ostvarivanje prava deteta i utvrđivanje obaveza organa javne vlasti pravnih i fizičkih lica radi ostvarivanja prava deteta, načini i postupci zaštite prava deteta; uspostavljanje i regulisanje rada Zaštitnika prava deteta, kao nezavisne institucije za promociju, unapređenje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta; uspostavljanje jedinstvenih kriterijuma i standarda za ostvarivanje najboljeg interesa deteta u svim oblastima života i razvoja deteta i stvaranje uslova za njihovu primenu; uspostavljanje mera za ostvarivanje i zaštitu prava deteta; utvrđivanje posebnih prava deteta i osnovnih načela u postupcima u kojima deca učestvuju pred sudovima, državnim organima i drugim organizacijama koja vrše javna ovlašćenja i dr.

U rad radne grupe nisu bili uključeni predstavnici organizacija civilnog društva koji deluju u oblasti prava deteta, već su samo dobili mogućnost da učestvuju u javnoj raspravi.

• PREDLOG ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA PORODIČNOG ZAKONA

Planom rada Vlade Republike Srbije za 2020. godinu predviđeno je da će Vlada predložiti Narodnoj skupštini Predlog zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona do juna 2020. godine, što je već bilo predviđeno Planom rada

za 2019. godinu, ali ne i ostvareno. Uprkos predviđenom roku, do kraja juna 2020. godine, ovaj Predlog zakona se nije našao u proceduri Narodne skupštine. Cilj je da se Porodični zakon prilagodi potrebama na koje ukazuju iskustva stečena tokom njegove primene, unaprede odredbe koje nisu funkcionalne, ali i da se one usklade sa drugim zakonima kao što su Zakon o socijalnoj zaštiti i Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom. Takođe, potrebno je naglasiti da u ovu radnu grupu nisu uključeni predstavnici organizacija civilnog društva koje deluju u oblasti prava deteta.

• PREDLOG ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O SOCIJALNOJ ZAŠTITI

Planom rada Vlade Republike Srbije za 2020. godinu, kao i za prethodnu godinu, predviđeno je da će Vlada predložiti Narodnoj skupštini Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, sa rokom do juna 2020. godine. Međutim, do kraja juna 2020. godine, Predlog zakona se nije našao u skupštinskoj proceduri.

U junu 2019. godine, MRZBSP je pripremlilo Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti. Brojne organizacije civilnog društva uputile su komentare na predloženi nacrt zakonskog teksta, a u narednom periodu se očekuje preduzimanje daljih koraka u cilju finalizacije ovog zakona.

• PREDLOG ZAKONA O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O MALOLETNIM UČINIOCIMA KRIVIČNIH DELA I KRIVIČNOPRAVNOJ ZAŠTITI MALOLETNIH LICA

Planom rada Vlade Republike Srbije za 2020. godinu predviđeno je da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, kao što je to bilo predviđeno i Planom rada za 2019. godinu. Od marta 2018. godine, kada je Ministarstvo pravde formiralo radnu grupu za

pripremu Predloga zakona o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, i dalje nisu predložena konkretna rešenja, nije utvrđen plan rada sa jasno postavljenim zaduženjima članova radne grupe i utvrđenim rokovima, niti je Ministarstvo pravde objavilo tekst koji je spreman za dalji proces javnih konsultacija i javne rasprave. Sve ovo predstavlja razlog za zabrinutost, pre svega zbog potrebe unapređenja prava dece kao učinilaca, žrtava i svedoka krivičnih dela, ali nije zanemarljivo ni to što ovakva stagnacija predstavlja veliko kašnjenje u odnosu na postavljeni rok u Akcionom planu za Poglavlje 23 iz 2015. godine.

U rad radne grupe nisu uključeni predstavnici organizacija civilnog društva sa iskustvom u oblasti pravosuđa po meri deteta.

B) SVEBUHVATNA POLITIKA I STRATEGIJA

• NACIONALNI PLAN AKCIJE ZA DECU

Iako je ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja doneo rešenje o formiranju radne grupe za izradu novog strateškog dokumenta u oblasti prava deteta u aprilu 2018. godine, do momenta pripreme ovog izveštaja ova radna grupa nije formalno započela sa radom. Ovo predstavlja veliki razlog za zabrinutost, s obzirom na činjenicu da od 2016. godine Republika Srbija nema jedinstvenu politiku u oblasti prava deteta.

• STRATEGIJA ZA PREVENCIJU I ZAŠTITU DECE OD NASILJA ZA PERIOD 2020-2023. SA AKCIONIM PLANOM ZA 2020. I 2021.

Vlada Republike Srbije je na sednici 21. maja 2020. godine Strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja od 2020. do 2023. godine sa pripadajućim Akcionim planom za 2020. i 2021. godinu. Ovaj dokument predstavlja važan korak u procesu strateškog unapređenja zaštite dece od

nasilja u Srbiji, posebno kada se ima u vidu to da je prethodna Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja obuhvatala period od 2009. do 2015. godine.

Strategija definiše različite vrste nasilja i za razliku od prethodne, ona prepoznaje veći broj okruženja u kojima se nasilje dešava. U tom smislu, ukazuje i na to da telesno kažnjavanje deteta u cilju ispravljanja ili kontrole ponašanja predstavlja jedan vid zlostavljanja deteta i da kao društvo moramo imati nultu toleranciju prema tome. Dokument ističe i važnost posebne zaštite dece iz osetljivih grupa koja su često izložena višestrukim oblicima nasilja, a kao posebno ugrožene grupe dece, između ostalih, prepoznaje decu u uličnoj situaciji, decu izbeglice, decu migrante, LGBTI decu, romsku decu.

I pored nespornog značaja ovog strateškog dokumenta, ipak postoje određeni propusti koji su se dogodili tokom procesa njegovog usvajanja.

Centar za prava deteta je povodom usvajanja Strategije objavio saopštenje i sažetu analizu.

• NACRT STRATEGIJE SOCIJALNE ZAŠTITE ZA PERIOD 2019-2025. GODINE

MRZBSP je u aprilu 2018. godine započelo proces izrade Strategije socijalne zaštite za period 2019-2025. godine i pozvalo sve zainteresovane aktore, stručnjake i profesionalce u sistemu socijalne zaštite da se aktivno uključe i daju svoj doprinos u procesu kreiranja Strategije. Do momenta pripreme ovog izveštaja nismo dobili informacije o tome dokle se stiglo u pripremi ovog strateškog dokumenta.

• NACRT NACIONALNE STRATEGIJE ZA OSTVARIVANJE PRAVA ŽRTAVA I SVEDOKA KRIVIČNIH DELA ZA PERIOD 2019-2025. GODINE

Ministarstvo pravde je u prethodnom periodu iniciralo kreiranje Nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i

svedoka krivičnih dela za period 2019-2025. godine i Akcionog plana kojim se uređuje način sprovođenja Strategije u periodu od 2019. do 2022. godine. Cilj usvajanja ovog strateškog dokumenta jeste da se svim žrtvama i svedocima krivičnih dela obezbedi adekvatan nivo procesnih prava, sistemska, stručna i dostupna pomoć i podrška i poseban nivo zaštite, i to naročito ranjivim kategorijama žrtava. Posebno važno mesto u ovom dokumentu treba da bude posvećeno deci.

U prethodnom periodu, ovaj tekst je predstavljen stručnoj javnosti i otvoren za komentarisanje. U trenutku pripreme izveštaja, strategija nije usvojena uprkos činjenici da je predviđena za period od 2019. godine.

C) KOORDINACIJA

• SAVET ZA PRAVA DETETA VLADE REPUBLIKE SRBIJE

Savet za prava deteta se nije sastajao u posmatranom periodu. Za rad ovog tela, koji su podržali MRZBSP i Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku, još uvek nisu obezbeđena posebna budžetska sredstva, niti je angažovano posebno osoblje. Stoga je potrebno da Vlada RS obezbedi odgovarajuće ljudske, tehničke i finansijske resurse kako bi ono moglo efikasno da funkcioniše.

• ODBOR ZA PRAVA DETETA NARODNE SKUPŠTINE

U posmatranom periodu, Odbor za prava deteta se nije sastajao. U prethodnom periodu je održana trinaesta sednica Odbora za prava deteta 20. februara 2020. godine, na kojoj se razmatrao Drugi izveštaj o radu Saveta za prava deteta za 2019. godinu. Članovima Odbora predstavljani su rezultati na polju sprečavanja zloupotrebe dečjeg rada, aktivnosti na prevenciji i zabrani dečjih brakova, kao i detalji o predstojećem usvajanju Strategije za preven-

ciju i zaštitu dece od nasilja i Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta. Takođe, u prethodnom periodu, uspostavljena je saradnja sa Savetom za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima.

• SAVET ZA PRAĆENJE I UNAPREĐENJE RADA ORGANA KRIVIČNOG POSTUPKA I IZVRŠENJA KRIVIČNIH SANKCIJA PREMA MALOLETNICIMA

U prvom kvartalu 2020. godine, Savet za maloletnike održao je dve sednice. Na prvoj sednici koja je održana 31. januara 2020. godine bilo je razmatrano usvajanje Godišnjeg izveštaja Saveta za maloletnike i diskutovano se o pokrenutoj Inicijativi za osnivanje posebne ustanove za lečenje i osposobljavanje maloletnika u vezi sa članom 23 Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Pored toga, razmatralo se zajedničko definisanje odgovora sistema na potrebe maloletnika bez adekvatnog roditeljskog/porodičnog staranja, sa zdravstvenim i problemima u ponašanju.

Druga sednica je održana 9. marta 2020. godine, u cilju sumiranja rezultata sastanka sa relevantnim stručnjacima na prethodnoj sednici. Pored toga, predloženo je održavanje konferencije u organizaciji Saveta, UNICEF-a i Centra za prava deteta.

U drugom kvartalu 2020. godine, Savet za maloletnike je održao dve sednice. Na prvoj sednici, koja je održana 22. aprila 2020. godine, putem online platforme usled vanrednog stanja zbog pandemije KOVID-19 virusa, Savet za maloletnike doneo je zaključke i objavio [saopštenje za javnost](#) kako bi se ukazalo na neophodnost poštovanja Konvencije o pravima deteta, Ustava RS i svih relevantnih zakona u svim situacijama, pa i za vreme vanrednog stanja. Pored toga, naglašen je značaj podrške ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima, vaspitnim ustanovama i ustanovama u kojima se sprovodi mera pritvora prema maloletnicima i zbog toga je Savet uputio upitnike ovim ustanovama sa ciljem informisanja

o stanju, načinu rada, kao i o tretmanu maloletnika usled vanrednog stanja.

Naredna sednica održana je 5. juna 2020. godine, na kojoj su predstavnici Centra za prava deteta predstavili tekuće projekte u cilju utvrđivanja prostora za nastavak saradnje sa Savetom. Takođe, razmatrana je inicijativa za unapređenje položaja dece žrtava i svedoka u krivičnom postupku.

U partnerstvu sa kancelarijom UNICEF-a u Srbiji, Centar za prava deteta će tokom 2020. godine pružati tehničku podršku radu Saveta za maloletnike, s tim što nijedan predstavnik civilnog društva nije formalno član ovog tela.

• SAVET ZA PRAĆENJE PRIMENE PREPORUKA UN ZA LJUDSKA PRAVA

Savet za praćenje primene preporuka mehanizama UN za ljudska prava nije se sastajao tokom prvih šest meseci 2020. godine.

Ovaj Savet kao međuresorno telo kontinuirano prati sprovođenje obaveza koje je Srbija preuzela u oblasti zaštite i unapređenja stanja ljudskih prava, na svoje sednice redovno poziva predstavnike organizacija civilnog društva, što svakako predstavlja primer pozitivne prakse.

• SAVET ZA SPROVOĐENJE AKCIONOG PLANA ZA POGLAVLJE 23

U okviru procesa evropskih integracija, Savet za sprovođenje Akcionog plana za Poglavlje 23 prati primenu aktivnosti sadržanih u Akcionom planu, pokreće mehanizam ranog uzbunjivanja u slučaju zastoja i drugih problema u realizaciji i koordinira procese izveštavanja. Ministarstvo pravde Republike Srbije obavestilo je 5. juna 2020. godine Radnu grupu Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji za Poglavlje 23 o završetku konsultativnog procesa povodom izmene Akcionog plana za Poglavlje 23. Radnoj grupi dostavljen je [Izveštaj o javnim konsultacijama sa NKEU](#) koji se odnosi

na drugi ciklus konsultacija, a po zahtevu grupe i poslednja verzija Akcionog plana za Poglavlje 23. Međutim, za radnu grupu izrazito je zabrinjavajući odnos prema razmatranju komentara na deo Akcionog plana za Poglavlje 23 koji se odnosi na pravosuđe. Iako je prikazan veliki procenat prihvaćenosti predloga, pojedini bitni predlozi nisu u celosti uneti u novi tekst Akcionog plana ili nisu adekvatno uneti, čime se menja njihova suština. Kao pozitivan rezultat javnih konsultacija ističe se usvajanje velikog broja komentara civilnog društva i unapređenje aktivnosti koje se odnose na slobodu medija, zabranu diskriminacije i procesne garancije. Dodatno, kada je reč o komentarima civilnog društva za deo koji se odnosi na borbu protiv korupcije, procenat komentara koji nisu prihvaćeni je skoro 70%.

U skladu s tim, pozvano je Ministarstvo pravde da razmotri komentare Radne grupe NKEU za Poglavlje 23 za delove dokumenta koji se odnose na pravosuđe i borbu protiv korupcije, posebno u pogledu izrade teksta amandmana na deo Ustava o pravosuđu i dobijanje mišljenja Venecijanske komisije, pristupa informacijama od javnog značaja i prevencije korupcije u javnim nabavkama.

D) RASPODELA SREDSTAVA

U posmatranom periodu nije došlo do napretka u ovoj oblasti. I dalje je samo delimično moguće pratiti alokaciju sredstava za decu i porodice sa decom u budžetskom sistemu. Godinama je u upotrebi funkcionalna klasifikacija, ali i dalje postoje problemi, posebno na lokalnom nivou, u primeni ove klasifikacije, prevashodno kada je u pitanju kategorija socijalne zaštite. Programsko budžetiranje uvedeno je 2015. godine, na nacionalnom i lokalnom nivou. Na nacionalnom nivou, postoji program Porodičnopravna zaštita, a na lokalnom, programska aktivnost Podrška deci i porodicama sa decom, dok je na oba nivoa formiran sektor Obrazovanja. Propisani su indikatori za praćenje učinka, ali su neophodna poboljšanja klasifikacije i indikatora, pre svega na lokalnom nivou. Stalna konferencija gradova i opština pripremila je predlog programske klasi-

fikacije socijalne zaštite i obrazovanja sa detaljno razrađenim indikatorima učinka koji u potpunosti omogućavaju praćenje adekvatnosti, efikasnosti i pravičnosti, ali Ministarstvo finansija još uvek nije usvojilo ovaj predlog.

Trenutno ne postoji praksa participativnog budžetiranja. Ne postoji praksa javnog planiranja budžeta za decu. Takođe, ne postoji izrađena metodologija niti praksa sveobuhvatne procene budžetskih potreba za decu.

E) PRIKUPLJANJE PODATAKA

Šesti ciklus MICS istraživanja (MICS 6) u Srbiji sprovedeno je od septembra do novembra 2019. godine. Diseminacija konačnih rezultata je planirana za maj/jun 2020. godine, međutim u trenutku pripreme ovog izveštaja, rezultati nisu i dalje objavljeni.

Završni sastanak terenskog dela Istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS¹ u Srbiji) održan je 24. januara 2020. godine, na kom se govorilo o metodološkim i organizacionim pitanjima značajnim za istraživanje, izazovima sa kojima su se timovi susretali tokom terenskog dela istraživanja, kao i predlozima i preporukama za unapređenje narednog, sedmog, ciklusa MICS-a. Prethodno MICS istraživanje sprovedeno je 2014. godine.

Cilj ovog istraživanja jeste da se pomogne u obezbeđivanju pokazatelja koji ne postoje u administrativnim izvorima i podacima iz drugih istraživanja. Ovim istraživanjem se prikupljaju različiti pokazatelji o položaju, pre svega, žena i dece, zatim o položaju porodica, marginalizovanih grupa stanovništva, itd.

Istraživanje se sprovodi kroz zajedničku saradnju Delegacije EU u Srbiji, UNFP-a, UNICEF-a i RZS-a.

¹ Multiple Indicator Cluster Surveys, odnosno Istraživanje višestrukih pokazatelja (o položaju žena i dece)

F) NEZAVISNO PRAĆENJE

S obzirom na to da je MRZBSP pripremila Nacrt Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta, u narednom periodu treba obratiti posebnu pažnju na to da se u slučaju usvajanja ovog zakona i uspostavljanja institucije Zaštitnika prava deteta, obezbedi i nezavisnost ovog tela koje bi imalo na raspolaganju adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse potrebne za njegovo samostalno funkcionisanje, kako bi deca zaista imala svog zaštitnika kao instituciju kojoj mogu da se obraćaju samostalno, u postupku i na način prilagođen deci, u skladu sa međunarodnim standardima. Kako usvajanje ovog zakona nije predviđeno Planom rada Vlade RS za 2020. godinu, možemo zaključiti da se i ovog puta njegovo usvajanje odlaže.

G) ŠIRENJE INFORMACIJA, PODIZANJE SVESTI I OBUKA

U pojedinim oblastima se kroz različite projektne aktivnosti sprovode programi za podizanje svesti i obuke koje se odnose na Konvenciju o pravima deteta, kao i medijske kampanje, ali i dalje to nije urađeno na sistemskom nivou, a pojedine grupe dece su ili potpuno izostavljene ili nemaju pristup ovim materijalima i nisu svesne svojih prava sadržanih u Konvenciji o pravima deteta.

3. DEFINICIJA DETETA

U zakonodavstvu Srbije nema opštevažeće definicije deteta - ona se može izvesti posredno iz člana 37 Ustava i člana 11 Porodičnog zakona, kojima je predviđeno da se punoletstvo stiče sa navršenih 18 godina. Ovo pitanje je neophodno regulisati sveobuhvatnim Zakonom o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta.

Nacrt Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta predviđa da je dete svako ljudsko biće od rođenja do navršenih 18 godina, te da osoba mlađa od 18 godina zadržava status deteta i ostvaruje prava po ovom zakonu, bez obzira na sticanje posebnih prava i obaveza na osnovu drugih zakona i odluka nadležnih organa, uvek kada je to u njegovom/njenom najboljem interesu.

4. OPŠTI PRINCIPI

• NEDISKRIMINACIJA

Diskriminacija i neprihvatanje različitosti i dalje su široko rasprostranjeni u našem društvu, a nedostatak kampanji za podizanje svesti javnosti o ovim temama kao posledicu ima i dalje izražene negativne stavove prema pripadnicima pojedinih ranjivih grupa, kao što su romska deca, deca sa smetnjama u razvoju, deca pripadnici nacionalnih manjina, deca izbeglice i tražioci azila, deca u uličnim situacijama, deca pripadnici LGBTI, deca u udaljenim ruralnim područjima, ali i druge grupe dece (deca učinioci krivičnih dela, deca zaražena HIV/AIDS-om), kao da i dalje ne postoji efikasan mehanizam koji bi adresirao ova pitanja. Deca u ruralnim oblastima još uvek nemaju pristup kvalitetnom obrazovanju i adekvatnoj zdravstvenoj zaštiti.

Postojeći propisi o zabrani diskriminacije se nedovoljno primenjuju. Formirana je radna grupa za pripremu nove antidiskriminacione strategije, ali još uvek nije poznat plan i dinamika njenog rada. Takođe, potrebno je uspostaviti mehanizam, odnosno doneti akt kojim bi deci bilo omogućeno da u slučajevima diskriminacije samostalno podnose pritužbe Povereniku za zaštitu ravnopravnosti.

Mandat Poverenika za zaštitu ravnopravnosti je istekao 27. maja 2020. godine, s tim što ovaj inokosni organ nema zamenike sa zakonskim ovlašćenjima za postupanje. Može se očekivati da će građanke i građani Srbije mesecima biti bez adekvatne zaštite od diskriminacije jer poverenika za zaštitu ravnopravnosti bira Narodna skupština većinom glasova svih narodnih poslanika na predlog odbora nadležnog za ustavna pitanja, a kako su u Srbiji nedavno sprovedeni parlamentarni izbori, tek predstoji konstituisanje Narodne skupštine i nadležnih odbora. Grupa nevladinih organizacija, među kojima je

i Centar za prava deteta, reagovala je usled propuštanja da se blagovremeno izabere novi poverenik/ca.

Nacrt Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta sadrži sveobuhvatnu odredbu o pravu na nediskriminaciju i predviđa da je zabranjena neposredna i posredna diskriminacija deteta ili grupe dece, njihovih roditelja, staratelja, hranitelja, članova detetove porodice i detetu bliskih lica, koja se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima deteta, njegovog/njenih roditelja, staratelja ili članova porodice. Takođe, njime je predviđena obaveza organa javne vlasti da preduzmu sve mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije, njegovih/njenih roditelja, članova njihove porodice, odnosno lica koja se o detetu staraju ili detetu bliskih lica, kulturne ili etničke grupe kojoj dete pripada.

• NAJBOLJI INTERESI DETETA

U **Porodičnom zakonu** princip najboljih interesa deteta nije na adekvatan način normativno konkretizovan i procesno operacionalizovan, tako da su njegovi praktični dometi nejasni i fluidni. Tako na primer, u Porodičnom zakonu najbolji interes deteta nije koncipiran kao samostalno supstancijalno pravo deteta, zbog čega se postojanje ovog prava posredno izvodi, odnosno samo pravo proizlazi iz dužnosti onih koji donose odluke koje se tiču deteta da to čine u najboljem interesu deteta.

Nedostaje i izričito pravilo koje naglašava da najbolji interes deteta ima prioritet, odnosno da je od prvenstvenog značaja u odnosu na druge faktore koji se uzimaju u obzir prilikom odluka koje donose nadležni organi.

U Porodičnom zakonu takođe nisu uspostavljene adekvatne procesne garancije koje bi obezbedile pravilnu procenu i utvrđivanje najboljeg interesa deteta. U pravnoj praksi glavna karakteristika primene principa najboljeg interesa deteta u sudskim i upravnim postupcima koji se tiču deteta jeste diskrecioni model, što je posledica nepostojanja propisa koji regulišu način i procedure koje se primenjuju u proceni i utvrđivanju najboljeg interesa deteta. Nedostaju propisi o ključnim elementima za procenu najboljih interesa deteta, nije propisana dužnost donosilaca odluka da u odluci koju donose detaljno obrazlože svaki svoj korak u proceni i utvrđivanju najboljeg interesa deteta.

U tom smislu, potrebno je izvršiti odgovarajuće izmene Porodičnog zakona, na kojima je tokom 2018. godine radila ekspertska radna grupa koju je formiralo MRZBSP, nakon čega je rad na ovom pitanju obustavljen.

Što se tiče **Nacrta Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta**, predviđeno je da su u svim radnjama koje se tiču deteta i odlukama koje se u vezi sa tim donose, organi javne vlasti, pravna i fizička lica dužni da postupaju rukovodeći se najboljim interesima deteta. U utvrđivanju najboljih interesa deteta, organi javne vlasti, pravna i fizička lica dužni su da utvrde mišljenje deteta i da mu posvete dužnu pažnju, imajući u vidu uzrast i zrelost deteta.

U tekstu Nacrta propisuje se i niz elemenata na osnovu kojih se utvrđuje najbolji interes deteta i predviđa obaveza organa javne vlasti da uspostave posebne standarde za procenu i utvrđivanje najboljih interesa deteta u oblastima iz svoje nadležnosti, kao i da u tu svrhu po potrebi pribavljaju nezavisno stručno mišljenje, a obavezno u situacijama kada o tome šta je najbolji interes deteta postoji spor.

Ovom odredbom je potrebno predvideti i dužnost donosilaca odluka da u odluci detaljno obrazlože svoje korake u proceni i utvrđivanju najboljeg interesa deteta, te propisati dužnost suda/upravnog organa da u obrazloženju odluke navede sve činjenice i okolnosti u kojima se dete

nalazi, elemente koji su bili relevantni za procenu najboljih interesa deteta, sadržaj svakog elementa i način na koji je sagledan njihov međusobni odnos, kao i procenu mogućeg pozitivnog i negativnog uticaja odluke na dete.

• PRAVO NA ŽIVOT, OPSTANAK I RAZVOJ

Nacrtom Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta predviđa se da svako dete ima pravo na život i razvoj u zdravoj i bezbednoj sredini, kao i da organi javne vlasti imaju obavezu da podržavaju stvaranje i obezbeđivanje sigurnog i zdravog socijalnog okruženja. Takođe, predviđeno je da svako dete ima pravo na pristup merama koje mu omogućavaju da razvije svoj puni potencijal, a organi javne vlasti obavezu da obezbede svoj deci najviši mogući životni standard i zaštitu od svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, eksploatacije, upotrebe narkotika, duvana, alkohola i drugih štetnih supstanci, kao i od izlaganja pornografiji i drugim štetnim informacijama, zaštitu bezbednosti, uključujući i bezbednost kretanja, zaštitu od svih drugih uticaja štetnih po razvoj deteta, uključujući štetne tradicionalne, kulturne i religijske prakse.

• POŠTOVANJE MIŠLJENJA I STAVOVA DETETA – PRAVO NA PARTICIPACIJU

Pojedina zakonska rešenja koja se tiču prava deteta na participaciju nisu u skladu sa standardima Konvencije o pravima deteta. Pre svega, pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja nije garantovano kao opšte pravo deteta i nema nijedne odredbe kojom se izričito propisuje dužnost roditelja, nastavnika, zdravstvenih radnika i zaposlenih u drugim institucijama, u kojima dete ostvaruje svoja prava, da detetu pruže sve potrebne informacije kako bi ono napravilo adekvatan izbor. Takođe, ne postoje ni odredbe koje bi obavezivale roditelje i zaposlene u državnim institucijama da detetu omogućе izražavanje mišljenja koje će uzeti u obzir i posvetiti mu dužnu pažnju. Posebno negativne efekte izaziva propust zakonodavca

da normativno konkretizuje pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja u odnosu na ona pitanja iz svakodnevnog života o kojima se uobičajeno odlučuje u okviru porodice.

Iako se o najvećem broju pitanja koja se tiču deteta odlučuje upravo u porodici, nijednom odredbom **Porodičnog zakona** nije predviđena obaveza i odgovornost roditelja da detetu pruže relevantne informacije povodom važnih odluka koje odrasli članovi porodice donose, da mu omogućе izražavanje mišljenja o svim aspektima tih odluka i da mišljenje koje je dete izrazilo uzmu u obzir prilikom donošenja tih odluka.

Odredbama Porodičnog zakona nije izričito propisano da dete ima pravo, ali ne i dužnost, da izrazi svoje mišljenje, niti je nametnuta obaveza sudu, odnosno upravnom organu, da o tome obavesti dete. U Porodičnom zakonu ne postoje upućujuća pravila u pogledu tehnika koje sud treba da primeni prilikom utvrđivanja mišljenja deteta, u situacijama kada dete neposredno izražava mišljenje pred sudom.

U tom smislu, potrebno je izvršiti odgovarajuće izmene Porodičnog zakona.

Nacrtom Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta predviđeno je da svako dete, bez obzira na uzrast, ukoliko to želi, ima pravo da slobodno izrazi svoje mišljenje o svim pitanjima koja ga se tiču, kao i to da organi javne vlasti, pravna i fizička lica u svim sudskim, upravnim i drugim postupcima u kojima se odlučuje o pravima deteta ili čiji ishod bi mogao da utiče na njegova prava, pribavljaju mišljenje deteta koje je prethodno u punom obimu informisano na njemu/njoj razumljiv način.

Takođe, ovaj nacrt predviđa da se detetu mora obezbediti da u ovim postupcima izrazi svoje mišljenje neposredno ili preko zastupnika, uz podršku školskog psihologa, stručnjaka organa starateljstva, porodičnog savetovališta ili druge odgovarajuće ustanove ili organizacije i u prisu-

stvu lica koje samo izabere, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima deteta.

Organi javne vlasti, pravna i fizička lica, u obavezi su da sa dužnom pažnjom razmotre mišljenje deteta u svim stvarima koje ga se tiču, imajući u vidu uzrast, razvojne mogućnosti i komunikacione i druge sposobnosti i potrebe deteta. Organi javne vlasti dužni su da u svojoj odluci detaljno obrazlože kako su utvrdili mišljenje deteta i razloge zbog kojih su ga uvažili, odnosno nisu uvažili, i o tome obaveste dete na način prilagođen uzrastu, razvojnim mogućnostima i komunikacionim i drugim sposobnostima i potrebama deteta. Posebno je važna odredba koja predviđa da propuštanje organa vlasti da postupi u skladu sa navedenim dužnostima predstavlja bitnu povredu odredaba postupka.

Iako je pravo deteta na mišljenje i uvažavanje mišljenja, kao individualno pravo svakog deteta, dobro regulisano ovim nacrtom, širim tumačenjem člana 12 Konvencije o pravima deteta dolazi se do pitanja participacije dece u javnom životu, kao i potrebe da organi javne vlasti konsultuju decu u kreiranju javnih politika. Zato je ovom zakonu potrebno dodati odredbu koja bi regulisala i pravo dece kao grupe da u različitim prilikama i različitim okruženjima izraze svoje mišljenje i na taj način budu aktivni akteri u porodici i društvu, odnosno u privatnom i javnom životu.

5. GRAĐANSKA PRAVA I SLOBODE

Nacrt Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta sadrži celo poglavlje posvećeno građanskim pravima i slobodama i predviđa čitav niz prava, kao što su: pravo na lični i porodični identitet, pravo na očuvanje identiteta, pravo na privatnost, pravo na slobodu izražavanja, pravo na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti, pravo na slobodu udruživanja i pravo na pristup informacijama.

U prethodnom periodu nije došlo do unapređenja primene propisa koji osiguravaju upis deteta u matične knjige odmah po rođenju, u slučaju da roditelji ne poseduju lični dokumenta i u vezi sa pokretanjem postupka za utvrđivanje državljanstva dece čiji su roditelji bez državljanstva ili čije državljanstvo nije poznato. Potrebno je unaprediti i sistem prikupljanja podataka koji se odnose na slučajeve dece čiji su roditelji bez državljanstva, a naročito tražilaca azila i migranata.

6. NASILJE NAD DECOM

• TELESNO KAŽNJAVANJE DECE

Izričita zabrana telesnog kažnjavanja dece i dalje nije predviđena zakonom. Trenutno dostupna verzija **Nacrta zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona** predviđa ovu zabranu, ali je ne razrađuje detaljno, te ostaje da se vidi kako će ona biti regulisana i kada će taj zakon biti usvojen i stupiti na snagu. Takođe, uz uvođenje izričite zabrane u svim okruženjima, potrebno je preduzeti i niz mera u cilju promocije pozitivnih, nenasilnih i participativnih načina vaspitanja i disciplinovanja deteta kroz kampanje podizanja svesti u javnosti o štetnim efektima prakse telesnog kažnjavanja dece.

Što se tiče **Nacrta Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta**, celo poglavlje ovog zakona je posvećeno pravu deteta na zaštitu od svih oblika nasilja. Propisana je izričita zabrana svakog oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja, prodaje ili trgovine decom. Predviđena je definicija nasilja nad detetom pod kojom se podrazumeva svaki oblik fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, uključujući svaki oblik telesnog disciplinovanja deteta, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili bilo koji oblik i metod iskorišćavanja, trgovinu ili prodaju deteta. Predviđena je i zabrana mučenja (tortura) i lišavanja slobode koje predstavlja meru poslednjeg izbora kada alternativne mere nisu moguće ili nisu dale rezultate i primenjuje se isključivo radi zaštite deteta, drugih lica i javne bezbednosti i radi rehabilitacije deteta u najkraćem mogućem vremenu i uz periodične provere i pravo na žalbu. Predviđena je i izričita zabrana telesnog kažnjavanja i data je definicija ovakvog postupanja. Prilikom definisanja ove norme, potrebno je rukovoditi se Opštim komentaronom 8 Komiteta za prava deteta o pravu deteta na zaštitu od telesnog kažnjavanja i ostalih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja.

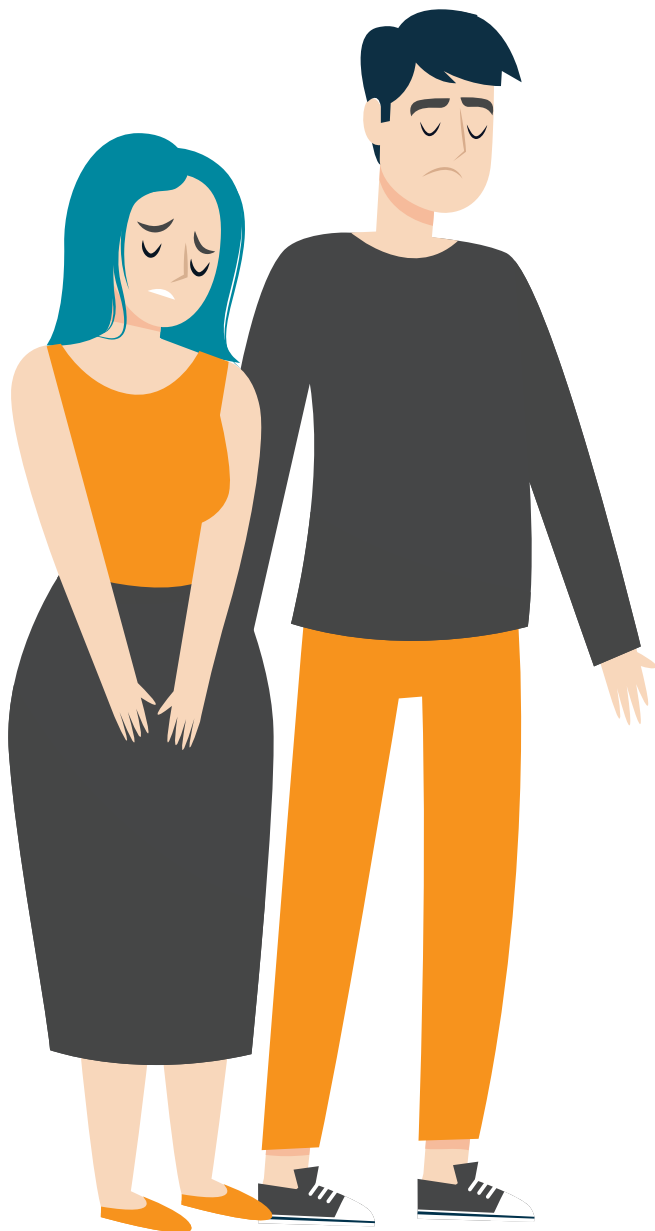
Predviđene su i posebne mere zaštite deteta od nasilja, naročito kada je dete žrtva bilo kog oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja, eksploatacije, prodaje ili trgovine decom, izloženo diskriminatorskom ili stigmatizirajućem postupanju organa javne vlasti, fizičkog ili pravnog lica, uključeno u štetne prakse opasne po život, lišeno porodičnog staranja, u sukobu sa zakonom, lišeno slobode ili izloženo drugim ograničenjima svojih prava i sloboda ili se nalazi u drugim situacijama koje su ili mogu biti rizične za njegov pravilan razvoj i njegovu dobrobit.

Predviđene su i mere planiranja i preventivne mere i obezbeđivanje stalno dostupnih i besplatnih službi podrške deci u slučaju potrebe za posebnim merama zaštite, kao što su telefonska ili internet linija za pomoć. Takođe, organi javne vlasti treba da obezbede kontinuiranu obuku o faktorima rizika po zdravlje i bezbedan život i razvoj deteta, merama prevencije i posebnim merama zaštite od nasilja za decu, roditelje, staratelje, hranitelje, usvojitelje i druga fizička lica koja podižu i neguju dete, kao i za zaposlene koji rade sa decom.

• NASILJE NAD DECOM SA SMETNJAMA U RAZVOJU NA REZIDENCIJALNOM SMEŠTAJU

Poseban problem i dalje predstavlja nasilje nad decom sa smetnjama u razvoju na rezidencijalnom smeštaju koja su segregisana, nemaju dovoljno socijalnih interakcija sa drugom decom u lokalnoj zajednici i sopstvenim porodicama, izložena su zanemarivanju, ograničavanju privatnosti, a ponekad i potencijalno neadekvatnim medicinskim tretmanima bez informisanog pristanka. Potrebno je da deca koja se nalaze u institucijama ili im je obezbeđeno alternativno zbrinjavanje adekvatnije budu informisana o postojećim mehanizmima koji im omogućavaju da prijave nasilje na jeziku koji dete razume, ali i unapređenje mehanizma za podnošenje žalbe koji je poverljiv, bezbedan i prilagođen detetu.

• DEČJI BRAKOVI

Nedavno usvojena Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine prepoznaje problem dečjih brakova i ide korak dalje time što pravi jasnu razliku između dečjih, ranih i prinudnih brakova. Definiše ih kao oblike nasilja koji predstavljaju grubo kršenje prava deteta, posebno devojčica, koji su u suprotnosti sa Konvencijom o pravima deteta. Kao jednu od mera u borbi protiv dečjih brakova, Strategija predlaže brisanje odredbe kojom se dozvoljava sklapanje maloletničkog braka uz dozvolu suda, a kao jednu od željenih poromena, Strategija navodi razvoj usluga prevencije, direktne podrške i zaštite dece iz osetljivih grupa među kojima prepoznaje i decu iz romske populacije koja su najčešće žrtve dečjih, ranih i prinudnih brakova.

Republika Srbija i dalje nema uspostavljen sistem za praćenje dečjih brakova, niti se podaci o slučajevima vode na osnovu etničke pripadnosti. Centri za socijalni rad bi trebalo da postupaju po instrukciji izdatoj od strane MR-ZBSP u slučaju sumnje na dečji brak, ali ne postoje nikakvi podaci koji govore o tome da li se i u kojoj meri ta instrukcija poštuje.

Ekspertkinje UN za ljudska prava uputile su apel državama da pojačaju mere zaštite dece da bi očuvale dobrobit miliona dece u svetu koja su za vreme pandemije KOVID-19 podložnija nasilju, prodaji, trgovini, seksualnom zlostavljanju i eksploataciji.

• PRAVOSUĐE PO MERI DETETA

Kada je u pitanju nasilje, veoma je važno i unapređenje sistema pravosuđa po meri deteta, naročito unapređenje prava dece lišene slobode u ustanovama, razvoj alternativa pritvoru i institucionalnom smeštaju i pružanje podrške deci žrtvama.

7. PORODIČNA SREDINA I ALTERNATIVNA BRIGA

Nije uočen napredak u prethodnom periodu u vezi sa pronalaženjem održivih rešenja u vezi sa procesom de-institucionalizacije. Ovde je od ključnog značaja to kako će teći proces izmena i dopuna Zakona o socijalnoj zaštiti koji zabranjuje institucionalizaciju dece ispod tri godine starosti i kako će se razvijati intenzivne usluge podrške porodicama sa brojnim i složenim potrebama i specijalizovane usluge neophodne kako za sprečavanje izmeštanja tako i za planiranje povratka deteta u porodicu. Potrebno je i usvajanje određenih pravilnika - podzakonskih akata koji bi omogućili bolju primenu Zakona o socijalnoj zaštiti.

Iako postoji zabrana institucionalnog smeštaja za decu do tri godine, sa određenim izuzecima, i dalje ima dece ispod tri godine koja se ovako zbrinjavaju, iako podaci ukazuju na to da se njihov broj smanjuje.

Deca sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom i dalje se u velikom broju nalaze u ustanovama - čine skoro 80% od ukupnog broja dece na smeštaju u svim ustanovama za decu i mlade. Kao posledica stigmatizacije i negativnih stavova koji su prisutni dugo godina unazad, veliki broj dece sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom i dalje se u institucije smešta direktno iz porodilišta. Deca sa smetnjama u razvoju na rezidencijalnom smeštaju izložena su neadekvatnim uslovima života i često su segregisana,

izložena zanemarivanju i nasilju, ograničavanju privatnosti, a ponekad i potencijalno neadekvatnim medicinskim tretmanima bez informisanog pristanka.

U tom cilju, neophodno je dosledno sprovesti zabranu smeštaja dece mlađe od tri godine u rezidencijalne ustanove. Imajući u vidu trenutno stanje, potrebno je da se napravi jasan međusektorski plan za ubrzanje procesa de-institucionalizacije dece, posebno dece sa smetnjama u razvoju koja su nesrazmerno zastupljena u rezidencijalnim ustanovama.

Dok se sva deca ne izmeste iz rezidencijalnih ustanova, neophodno je osigurati poštovanje svih njihovih prava u ustanovama, uključujući i pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, te dosledno ispitati svaki slučaj nasilja i zanemarivanja, utvrditi odgovornost i počiniocima adekvatno kazniti.

8. OBRAZOVANJE, SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI

• OBRAZOVANJE I INKLUZIVNO OBRAZOVANJE

U februaru 2020. godine, započete su stručne konsultacije u vezi sa izradom „Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja do 2027. godine“ u oblasti predškolskog i osnovnog obrazovanja i vaspitanja koje sprovodi Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Naznačeno je da će u fokusu Strategije biti razvoj ključnih kompetencija učenika, povećanje obuhvata na svim nivoima obrazovanja, osnaživanje i razvoj ljudskih resursa i osavremenjivanje nastave i uslova u kojima se nastava odvija.

Početkom juna 2020. godine, nastavljene su stručne konsultacije u vezi sa izradom „Strategije razvoja obrazovanja i vaspitanja do 2027. godine“ u oblasti srednjeg obrazovanja i vaspitanja. Istaknuto je da su neke od novina u oblasti srednjeg obrazovanja i vaspitanja obavezno pohađanje srednje škole, državna matura i uvođenje jednoglasnog rada u srednje škole.

Novi zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja doveo je do unapređenja reformi tako što je ojačana uloga interesornih komisija - odlaganje početka škole sada je isključivo moguće preko interesornih komisija (koje čine doktor, socijalni radnik, pedagog-psiholog iz škole i defektolog), promovise se ulazak dece u redovno obrazovanje, a reforma predškolskog obrazovanja odvija se u smeru prijema sve dece u predškolske ustanove, kako bi

se one suočile sa problemom segregacije pojedinih grupa dece.

U cilju nastavka reformi, potrebno je jačati kapacitete interesornih komisija, ojačati lokalnu samoupravu da obezbedi usluge potrebne deci, izgraditi dobar model resursnih centra, ispitati i redefinisati uslugu ličnog pratioca, pomoći u kući, pedagoškog asistenta - odnosno ispitati da li su oni u funkciji inkluzije, ojačati kapacitete vaspitača i nastavnika za inkluzivne pedagogije - kroz tekuće programe i u studijskim programima obrazovanja za nastavnike i vaspitače.

• SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI

Poseban problem predstavlja uključivanje nepraćene dece u obrazovni sistem i bolja inkluzija dece migranata, uvođenje dodatne podrške i učenje srpskog jezika.

9. POSEBNE MERE ZAŠTITE

• DECA IZBEGLICE I TRAŽIOCI AZILA

U sistemu socijalne zaštite u Srbiji nema specijalizovanih tela ili organa koji bi se bavili samo nepraćenom i razdvojenom decom izbeglicama i migrantima.

Na propuste da se deci izbeglicama i migrantima obezbedi zaštita ukazuje i fizičko nasilje nad nepraćenom decom izbeglicama od strane radnika obezbeđenja Centra za azil Bogovađa koje se desilo u maju 2020. godine. Nakon intervencije nevladine organizacije, povodom ovog incidenta reagovao je i Zaštitnik građana koji je utvrdio da Centar za azil Bogovađa i Međuopštinski centar za socijalni rad za opštine Ljig, Lajkovac i Mionica nisu preduzeli odgovarajuće mere povodom ovog incidenta. Zaštitnik građana je uputio preporuke da je neophodno da se Ministarstvo unutrašnjih poslova obavesti o svim činjenicama i okolnostima koje se odnose na zlostavljanje, kao i da Komesarijat za izbeglice i migracije treba da izradi smernice o načinu postupanja rukovodilaca centara za azil u slučajevima sumnje na nasilje i zlostavljanje dece migranata bez pratnje.

• DECA PRIPADNICI MANJINA

U prethodnom periodu nije došlo do napretka, u smislu sprovođenja kampanja koje imaju za cilj otklanjanje negativnih stavova prema Romima u društvu u celini i drugih mera za sprečavanje nasilja i govora mržnje nad Romima.

Nakon proglašenja vanrednog stanja usled pandemije Kovid-19 virusom, pripadnici romske nacionalne manjine

koji žive u neformalnim naseljima suočili su se sa brojnim problemima. Između ostalog, neadekvatan pristup pijaćoj vodi, loša komunalna infrastruktura i katastrofalni uslovi stanovanja doveli su Rome u posebno ugroženu kategoriju. Za određen broj romske dece praćenje online obrazovnog programa bilo je nazamislivo.

• DECA U ULIČNIM SITUACIJAMA

Nije došlo do napretka kada je u pitanju položaj dece u uličnim situacijama. Potrebno je doneti usaglašenu definiciju dece koja žive i rade na ulici, a koja će biti prihvaćena u svim relevantnim institucijama, te sistematski prikupljati podatke o deci koja žive i rade na ulici, a koji su disagregirani prema polu, uzrastu, mestu boravka. Takođe, potrebno je razviti odgovarajuće programe podrške i reintegracije dece uključene u život i rad na ulici.

• SEKSUALNA EKSPLOATACIJA I TRGOVINA LJUDIMA

Srbija još uvek nema specijalizovano sklonište za urgentni smeštaj, kao ni za smeštaj dece žrtava trgovine ljudima, niti postoje specijalizovani programi podrške za decu, već se deca smeštaju u prihvatilišta gde se nalaze deca koja su pretrpela nasilje, ali koja nisu specijalizovana za podršku deci žrtvama trgovine, ustanove za decu bez roditeljskog staranja ili u hraniteljske porodice, gde im se ne obezbeđuje neophodna specijalizovana pomoć i podrška.

Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom, i zaštite žrtava od 2017. do 2022. godine treba da unapredi mehanizme za identifikaciju i zaštitu dece žrtava trgovine ljudima. Ujedno, ona treba da osigura zaštitu dece žrtava kroz uspostavljanje kapaciteta za urgentno zbrinjavanje, uz unapređivanje saradnje svih onih koji rade sa decom i razvoj specijalizovanih službi i usluga, sprovođenjem specifičnih participativnih programa za zaštitu i održivo socijalno uključivanje dece žrtava trgovine ljudima i žrtava iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji.

Posebnu pažnju trebalo bi usmeriti na decu migrante koji su u povećanom riziku od eksploatacije.

• DECA UČINIOCI KRIVIČNIH DELA

I dalje ne postoje odgovarajuće alternativne mere pritvoru, nedovoljno se primenjuju vaspitni nalozi, a na nivou lokalne zajednice, ne postoje odgovarajući programi u okviru kojih se radi kako sa maloletnim učiniocima krivičnih dela (krivično odgovornim licima koja su navršila 14 godina) tako i sa decom u sukobu sa zakonom koja su mlađa od 14. Ovakva situacija predstavlja kršenje međunarodnih standarda i razloge za zabrinutost. Postojale su različite projektne inicijative u prethodnom periodu, ali još uvek nije pronađeno održivo, sistemsko rešenje koje bi bilo u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima.

Jedini pomak predstavlja formiranje i aktivni angažman ranije pomenutog Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima.

• DECA ŽRTVE I SVEDOCI KRIVIČNIH DELA

Deca oštećeni i svedoci u krivičnom postupku i dalje nemaju nikakvu podršku iz budžeta Republike Srbije, niti iz projektnih sredstava. Ovo pitanje bi takođe trebalo urediti izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica kako bi se pronašlo održivo rešenje za podršku deci oštećenima i svedocima krivičnih dela u cilju smanjenja sekundarne viktimizacije i prevazilaženja pretrpljene traume.

Pomak u ovoj oblasti predstavlja formiranje i aktivna uloga Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima u ovoj oblasti, kao i priprema Nacrta nacionalne strategije za zaštitu žrtava i svedoka krivičnih dela i pripadajućeg akcionog plana.

AKTUELNO U CENTRU ZA PRAVA DETETA

1. TEKUĆI PROJEKTI

Imajući u vidu novonastalu situaciju prouzrokovanu pandemijom COVID-19 i proglašenje vanrednog stanja koje je u Srbiji trajalo od 15. marta do 6. maja 2020. godine, Centar za prava deteta je u saradnji sa donatorima i partnerima na aktuelnim projektima reorganizovao i prilagodio način sprovođenja aktivnosti.

U okviru dvogodišnjeg projekta „**Pozitivno roditeljstvo**“, koji Centar za prava deteta sprovodi od 1. januara 2020. godine uz finansijsku podršku EU u okviru programa **Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava u Srbiji**, sprovedeno je mapiranje dostupnih programa i usluga pozitivnog roditeljstva i razvijeni su programi za obuke profesionalca u socijalnoj zaštiti i pravosuđu u oblasti pozitivnog roditeljstva i zaštite dece u visokokonfliktnim razvodima. Pored toga, CPD je vodio [kampanju #roditeljstvosuči](#) na društvenim mrežama o značaju pozitivnog roditeljstva i štetnim posledicama visokokonfliktnih razvoda na razvoj deteta. Povodom šestomesečnog sprovođenja projekta, CPD je objavio [Bilten #1](#).

CPD je nastavio sa sprovođenjem dvogodišnjeg projekta „**Promovisanje pozitivnog maloletničkog pravosuđa u Srbiji**“ u partnerstvu sa Republičkim zavodom za socijalnu zaštitu (RZSZ), koji je finansijski podržan u okviru **Programa Evropske unije za prava, jednakost i državljanstvo**. Imajući u vidu da je jedna od komponenti projekta promocija pristupa pozitivnog maloletničkog pravosuđa za decu u sukobu sa zakonom i decu sa izazovima u ponašanju, CPD je počeo sa sprovođenjem [kampanje](#)

[#prilagodimosistemdeci](#) na društvenim mrežama posvećene promovisanju maloletničkog pravosuđa.

Pripremajući se za vršnjačke edukacije u Zavodima za vaspitanje dece i omladine u Beogradu, Nišu i Knjaževcu, održane su dve pripremne radionice [Kluba DX](#) u [maju](#) i [junu](#).

Nastavljen je sa realizacijom i dvogodišnji [projekat „FOCUS - Radimo zajedno za pravosudni sistem koji u centru ima prava i potrebe deteta“](#), koji je finansijski podržan u okviru Programa Evropske unije za prava, jednakost i državljanstvo, a sprovodi se u partnerstvu sa organizacijama Terre des hommes Mađarska, Defence for Children International Netherlands - ECPAT Holandija, Child Circle Belgija, SAPI Bugarska, Terre des hommes Rumunija i Terre des hommes Grčka. Sprovedeno je istraživanje koje će poslužiti za razvijanje novih alata za uspostavljanje prakse multidisciplinarnih individualnih procena, koja će obezbediti individualizovane odgovore u najboljem interesu deteta. Multidisciplinarna individualna procena pomaže da se garantuje pristup pravdi za svako dete. Održane su tri radionice [noviformiranog Dečjeg savetodavnog odbora](#), sa ciljem osnaživanja dece da se zalažu za pravosuđe po meri deteta. Pored toga, sa članovima Dečjeg savetodavnog odbora održana je i [radionica](#) na temu medija, umetnosti i javnog nastupa, oslanjajući se na participativnu metodologiju [YouCreate](#) Terre des hommes-a.

CPD je nastavio sa realizacijom dvogodišnjeg projekta „**Unapređenje ishoda za decu u pravosudnom sistemu**

Srbije“ koji sprovodi uz finansijsku podršku u okviru **Programa Evropske unije za prava, jednakost i državljanstvo**, a u partnerstvu sa Međunarodnim komitetom spasa - IRC i organizacijom Anti Trafficing Action - ASTRA. Projektna aktivnosti su pretežno usmerene na participaciju dece, pa su u prethodnom periodu održane 4 radionice Kluba DX sa ciljem pripreme članova za vršnjačku edukaciju koju će potom sprovoditi u Zavodima za vaspitanje dece i omladine u Beogradu, Nišu i Knjaževcu, u osnovnim i srednjim školama, kao i u drugim relevantnim institucijama. Pored toga, u prethodnom periodu, CPD je kreirao metodologiju i započeo [e-istraživanje](#) koje ima za cilj prikupljanje mišljenja dece i mladih uzrasta od 10 do 18 godina o pravosudnom sistemu i nivou njegove prilagođenosti deci i mladima u skladu sa usvojenim standardima pravosuđa po meri deteta, kao i utvrđivanje nivoa informisanosti dece o pravima koja imaju u kontaktu sa pravosudnim sistemom. početkom juna 2020, CPD je učestvovao na sastanku Savetodavnog projektnog odbora koji okuplja stručnjake iz oblasti pravosuđa i prava deteta, kao i predstavnike nevladinog sektora. S obzirom na to da je participacija dece jedan od osnovnih principa Konvencije o pravima deteta UN, u ulozi predstavnika dece u Savetodavnom odboru je i članica Kluba DX.

Nastavljena je realizacija projekta „**Učenje o pravima deteta kroz vršnjačke edukacije u školama**“, koji finansira Fond za otvoreno društvo. Cilj projekta je podizanje svesti dece o njihovim pravima, odnosno promovisanje prava deteta i učešća dece u donošenju odluka koje ih se tiču.

Održano je deset interaktivnih vršnjačkih radionica u tri grada u Srbiji, gde su se deca upozнала sa pravima deteta propisanim Konvencijom o pravima deteta UN, kao i različitim materijalima i onlajn platformama putem kojih će moći da izraze svoje mišljenje i stavove o različitim temama. Deca su takođe na radionicama zajednički razmatrala probleme sa kojima se suočavaju njihovi vršnjaci, kao i mehanizme za njihovo rešavanje.

Takođe, nastavljena je realizacija dugoročnog regionalnog projekta **„Prava deteta u politikama i praksi“** koji Centar za prava deteta sprovodi u saradnji sa **Save the Children International, a uz podršku Swedish Development Aid**. Projekat je usmeren ka unapređenju sistema zaštite dece, kao i struktura i mehanizama za praćenje i primenu prava deteta, uključujući i učešće dece u ovim procesima. Najznačajnije aktivnosti koje su obeležile protekli period:

- Sprovedena je obuka o pozitivnom roditeljstvu za 20 predstavnika Nacionalne asocijacije roditelja i nastavnike Srbije i 19 obučanih nastavnika u 2019. godine u cilju mapiranja, analize resursa i izgradnju kapaciteta za dalju primenu pozitivnog roditeljstva u Srbiji;
- Izrađena je Sažeta analiza novousvojene strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine;
- Organizovani su redovni sastanci Kluba DX, sprovedena je kampanja na društvenim mrežama #ostanikodkuće u cilju motivisanja i podsticanja dece da pokažu solidarnost.

Pored toga, CPD je nastavio sprovođenje projekta **„Praćenje primene preporuka Komiteta za prava deteta Ujedinjenih nacija sa posebnim fokusom na unapređenje participacije dece“** u partnerstvu sa Kancelarijom za ljudska i manjinska prava, uz finansijsku podršku UNICEF-a koji ima za cilj poboljšanje monitoringa sprovođenja preporuka Komiteta za prava deteta kroz saradnju države, organizacija civilnog društva i dece, kao i unapre-

ređenje znanja dece o njihovim pravima i participaciji. Članice Koalicije za monitoring prava deteta nastavile su sa redovnim ažuriranjem platforme za praćenje preporuka Komiteta za prava deteta UN. Takođe, izrađen je izveštaj sa presekom stanja prava deteta u periodu od novembra 2019. do maja 2020. godine. Sprovedena je i analiza usaglašenosti indikatora za praćenje postupanja po preporukama Komiteta za prava deteta UN i određeni indikatori su modifikovani ili promenjeni, a sve sa ciljem što uspešnijeg praćenja primene preporuka Komiteta upućenih Republici Srbiji.

Nastavljeno je sprovođenje projekta **„Jačanje mehanizama za prevenciju i zaštitu dece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja na internetu“** koji finansira Savet Evrope, a koji je okončan 30. juna 2020. godine. Cilj ovog projekta je unapređenje politika i praksi radi prevencije i zaštite dece od seksualnog zlostavljanja i iskorišćavanja na internetu, putem zagovaranja, praćenja, podizanja svesti i osnaživanja dece u njihovoj participaciji. Posebno važna aktivnost se odnosi na kreiranje digitalne platforme prilagođene deci na kojoj se nalaze relevantne informacije o prevenciji i zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i zlostavljanja na internetu. Ova platforma je predstavljena 23. juna 2020. godine, a informiše decu o procedurama, praksi i savetima kako mogu da prepoznaju onlajn rizike, kako da reaguju, kao i kome mogu da se obrate za pomoć i podršku. Na platformi su takođe dostupne informacije o Konvenciji Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarote konvencija), koja predstavlja značajan korak napred u prevenciji seksualnih delikata nad decom, procesuiranju učinioca i zaštite dece žrtava. Sadržaj platforme je pripremljen zajedno sa članovima Kluba DX, koji su dali svoje predloge i komentare na sadržaj platforme i prepoznali da je važno da se deca upozore na ove rizike, jer se svakodnevno suočavaju sa njima na internetu. Pored toga, CPD je tokom ovog perioda vodio intenzivnu kampanju na društvenim mrežama, kao deo kampanje #ŠtitimolhtakoŠtolhPitamo.

Krajem aprila, CPD je počeo sa sprovođenjem projekta **„Unapređenje pravosuđa po meri deteta u Srbiji“**, uz finansijsku podršku kancelarije UNICEF-a u Srbiji. Ciljevi ovog projekta su usmereni na jačanje pravosudnog sistema za decu kroz: a) jačanje uloge Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima u cilju pokretanja reformi politika i obezbeđivanja efikasne primene međunarodnih i nacionalnih standarda relevantnih za maloletne prestupnike, decu žrtve i svedoke krivičnih dela i b) unapređenje kapaciteta pružalaca besplatne pravne pomoći u oblasti prava deteta.

Početkom juna 2020. godine, Centar za prava deteta je počeo sa realizacijom dvomesečnog projekta **„Marginalizovanost na marginama Evrope - Uticaj KOVID-19 na romske zajednice u zemljama Istočne Evrope koje nisu članice Evropske unije“**, u saradnji sa Evropskim centrom za prava manjina, uz finansijsku podršku Univerziteta Lester iz Londona - QR Global Challenges Research Fund (Research England). Cilj ovog projekta je mapiranje uticaja pandemije KOVID-19 na pripadnike romske zajednice, posebno decu. Imajući u vidu osetljivost romske zajednice koja je već pogođena siromaštvom i izložena rasističkim napadima, ideja projekta je da se sprovede istraživanje koje bi pokazalo nivo osetljivosti na KOVID-19 kojem su izložena romska deca, odnosno da li su imala pristup zdravstvenoj zaštiti, koliko su mere socijalne distance uticale na njihov pristup obrazovanju, da li su bila izložena govoru mržnje i rasističkim napadima, kao i da li je došlo do reakcije nadležnih vlasti.

2. RAZNO

CPD je pratio situaciju nastalu usled pandemije KOVID-19 i povodom toga je istupao sa objavama na društvenim mrežama, saopštenjima i vodio kampanje:

- Online kampanja [#ostanikodkuće](#) sa ciljem da se skrene pažnja deci na ozbiljnost situacije i istovremeno se motivišu da ostanu kod kuće i tako zaštite sebe i svoje porodice i prijatelje.
- Saopštenje [povodom načina ostvarivanja prava roditelja na viđanje deteta, za vreme trajanja nanrednog stanja u Republici Srbiji, po osnovu sudskih odluka](#) imajući u vidu da su se CPD-u svakodnevno obraćali roditelji sa brojnim pitanjima povodom ostvarivanja prava na viđanje deteta tokom trajanja vanrednog stanja u RS.
- Saopštenje [Zaštita dece od onjaln rizika tokom pandemije virusa KOVID-19](#) u kojem CPD daje predlaže roditeljima i starateljima neophodne korake koje treba preduzeti kako bi zadržali kontrolu nad trenutnom situacijom i zaštitili svoju decu.
- U saradnji sa MODS-om, CPD je izrazio zabrinutost zbog toga što najavljavani ključni zakoni i strateška rešenja u oblasti prava deteta nedostaju, što dodatno pogoršava položaj dece za vreme pandemije KOVID-19. Tim povodom, CPD i MODS su [pozvali Vladu RS](#) da hitno planira i preduzme mere koje će biti usmerene na sistemsko i kontinuirano obezbeđivanje resursa za osnaživanje i podršku dece i porodica, a posebno onih koji pripadaju najranjivijim grupama.

Tokom ovog perioda, CPD je reagovao i u drugim slučajevima kršenja prava deteta. Tako je u saradnji sa Mrežom

organizacija za decu Srbije i Prijateljima dece Srbije reagovao na zloupotrebu dece u političke svrhe u predizbornom spotu. Tim povodom, CPD je objavio saopštenje [„Poziv političkim strankama da ne zloupotrebljavaju decu u političke svrhe“](#) u kojem se pozivaju političke partije da uvažavaju mišljenje i stavove dece i napominje da nema razloga za njihovo direktno uključivanje u bilo kakve promotivne aktivnosti. Takođe se navodi da je potrebno definisati razliku između kvaziparticipacije i manipulacije decom od njihovog stvarnog učestvovanja u društvenom životu, gde se mora voditi računa o njihovoj zrelosti i uzrastu. Nakon brojnih reakcija relevantnih aktera koje su odjeknule u javnosti, sporni spot je povučen.

Sa više od [50 nevladinih organizacija](#), CPD je izrazio duboku zabrinutost zbog trenutnog nefunkcionisanja sistema zaštite od diskriminacije u Srbiji, s obzirom na to da je institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti u potpunosti blokirana zbog propuštanja da se blagovremeno izabere nov poverenik. Tim povodom, pozivaju se relevantni akteri da odmah po konstituisanju Narodne skupštine hitno pokrenu postupak izbora novog poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

CPD je povodom [Svetskog dana porodice](#) ukazao na to da su, tokom pandemije izazvane virusom KOVID-19, pomoć i podrška zajednice i institucija naročito neophodni najranjivijim pojedincima društva, a posebno deci.

Povodom Međunarodnog dana deteta 1. juna 2020. godine, CPD je gostovao na [Radio Beograd 1](#) u emisiji „Pitanje jutro“.

3. AKTIVNOSTI KLUBA DX

Tokom vanrednog stanja usled pandemije COVID-19, članovi i članice [Kluba DX](#) sastajali su putem online platformi i na taj način diskutovali na razne aktuelne teme i reagovali u skladu sa novonastalom situacijom kroz sledeće aktivnosti:

- Kampanja [#ostanikodkuće](#) tokom koje su članovi i članice Kluba DX slali motivacione poruke svojim vršnjacima;
- Online sastanak o tome kako izbalansirati pravo na obrazovanje sa pravom na igru, bezbednost i zaštitu i zadovoljiti potrebu za druženjem, pružanjem podrške, solidarnošću u vreme pandemije korona virusom;
- Video obraćanje članice Kluba DX [Da li svi imamo jednaka prava na zaštitu?](#);
- Online izdanje stripa „[Korona – za decu i mlade](#)“, koji su članovi i članice Kluba DX pripremili adaptacijom priče koju je napisao lekar i psihoterapeut Alberto Pellai;
- Održane su tri radionice na temu zaštite dece od nasilja na internetu u Centru za zaštitu odojčadi, dece i omladine u Zvečanskoj, Domu za učenike u Zaječaru i SOS Dečijem selu u Novom Sadu;
- Predstavljanje aktivnosti Kluba DX i participacije dece tokom pandemije na [regionalnoj konferenciji ChildPact-a](#).

CENTAR ZA PRAVA DETETA

DOBRAČINA 29/3A, BEOGRAD, SRBIJA

TEL: +381 11 33 44 170

WWW.CPD.ORG.RS

OFFICE@CPD.ORG.RS

CENTAR ZA PRAVA DETETA JE UDRUŽENJE GRAĐANA OSNOVANO 1997. GODINE ČIJI JE OSNOVNI CILJ OSTVARIVANJE PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI U SKLADU SA KONVENCIJOM O PRAVIMA DETETA. GLAVNI PRAVAC DELOVANJA CENTRA USMEREN JE NA KREIRANJE POVOLJNOG DRUŠTVENOG I ZAKONODAVNOG OKVIRA ZA PUNO OSTVARIVANJE PRAVA DETETA U SRBIJI KROZ AKTIVNOSTI USMERENE NA UVOĐENJE I PRIMENU ZAKONA, POLITIKE I PRAKSE KOJI OMOGUĆAVAJU UNAPREĐENJE DOBROBITI DETETA, ZAŠTITU NJIHOVIH PRAVA I NJIHOVO PUNO UČEŠĆE U DRUŠTVU.

 @CENTARZAPRAVADETETA

 @CENTARZAPRAVADETETA

Centar za prava deteta